

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 3, Spring 2022, 413-440
Doi: 10.30465/CRTLS.2021.37047.2287

**Assessing the Goals of Art Education in the Content of the
Eighth Grade Culture and Art Book
(Case Study: The Views of Specialized Teachers of Culture
and Art in Shiraz in the Academic Year of 2018-2019)**

Maryam Fathi *
Ashkan Rahmani **

Abstract

In the present study, the goals of art education in the content of the eighth-grade culture and art book have been studied. The goals of art education include art production, aesthetics, art criticism and art history. The use of these goals and their types are specified in different parts of the book. The main question that the authors seek to answer is; what are the goals of the art education used in the content of the eighth-grade culture and art book? This research is a descriptive and survey type that has been done with a questionnaire using a simple random sampling method among 54 art teachers in Shiraz. The findings have been analyzed quantitatively. The findings of this study show that the goals of art education in the total content of the book are moderate and the design chapter has the most application compared to other chapters of the book. "History of art" as one of the goals of art education in the design chapter and the purpose of "art production" in the chapter of illustration, photography and calligraphy have been most used. According to art experts, the most important goal of art education is to cultivate creativity.

* MA in Art Research, Shiraz University, Shiraz, Iran, fathimaryam359@yahoo.com

** Assistant Professor of Art, Faculty Member of Shiraz University, Shiraz, Iran (Corresponding Author), rahmani.ashkan@shirazu.ac.ir

Date received: 02-01-2022, Date of acceptance: 26-04-2022

۴۱۴ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۳، خرداد ۱۴۰۱

Keywords: Art Education, Eighth Grade, Content Analysis, First High School, Culture and Art, Teachers in Shiraz.

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم (مطالعه موردی: دیدگاه دبیران تخصصی فرهنگ و هنر شیراز در سال تحصیلی ۱۳۹۷ - ۱۳۹۸)

مریم فتحی*

اشکان رحمانی**

چکیده

در این پژوهش اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم بررسی شده است. اهداف تربیت هنری مورد بررسی شامل تولید هنری، زیباشناسی، نقد هنری، و تاریخ هنر است که میزان کاربرد این اهداف و نوع آن‌ها در قسمت‌های مختلف کتاب مشخص شده است. سؤال اصلی این است: اهداف تربیت هنری به‌کاربرده‌شده در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم به چه میزان است؟ این پژوهش از نوع توصیفی و پیمایشی است که با ابزار پرسش‌نامه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بین ۵۴ نفر از دبیران هنر شیراز صورت گرفته و تجزیه و تحلیل یافته‌ها به روش کمی انجام شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اهداف تربیت هنری در کل محتوای کتاب متوسط و فصل طراحی بیش‌ترین کاربرد را در مقایسه با فصل‌های دیگر کتاب دارد. هم‌چنین، «تاریخ هنر» یکی از اهداف تربیت هنری در فصل طراحی و هدف «تولید هنری» در فصل‌های

* کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران، fathimaryam359@yahoo.com

** استادیار بخش هنر، عضو هیئت‌علمی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول)

rahmani.ashkan@shirazu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶

تصویرسازی، عکاسی، و خوش‌نویسی بیش‌ترین کاربرد را داشتند. بنابر دیدگاه اساتید متخصص هنر، مهم‌ترین هدف تربیت هنری پرورش خلاقیت است.

کلیدواژه‌ها: تربیت هنری، پایه هشتم، تحلیل محتوا، متوسطه اول، دبیران فرهنگ و هنر شیراز.

۱. مقدمه

انسان موجودی با ابعاد مختلف جسمی، عاطفی، ذهنی، و ادراکی است. بُعد هنری و زیباشناسی از جمله ابعاد وجودی انسان است که پرورش آن از طریق تربیت هنری محقق می‌شود. نهاد آموزش و پرورش در هر جامعه عملکردهای متفاوتی دارد. یکی از این عملکردها کوشش برای رشد و شکوفایی استعدادها و قابلیت‌های هنری و زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان یا به اصطلاح تربیت هنری است (همایون‌فرد ۱۳۹۵: ۱). اهمیت این عملکرد به این علت است که اصولاً، تربیت هنری در بروز خلاقیت، رشد اخلاقی، تربیت احساسات (پرورش عاطفی)، شکل‌گیری تغییرات عمیق در سلوک فردی، رشد مهارتی، نظم، دقت، و ... بسیار تأثیرگذار است (مهرمحمدی و امینی ۱۳۸۰: ۲۲۰). از این‌رو، به تربیت هنری از این نظر نیازمندیم که بتوانیم انسان‌هایی کامل و رشدیافته پرورش دهیم؛ یعنی شهروندانی که تمدن شایسته و مطلوبی را ارزش‌گذاری کنند (فاولر ۱۹۸۹: ۶۲). در نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور در کنار ابعاد مختلف تربیت، به تربیت هنری و زیباشناختی متریان هم اشاره شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ۱۳۹۰: ۹). صاحب‌نظران تأکید می‌کنند که تربیت هنری به عنصری اساسی در امر تعلیم و تربیت تبدیل شود، زیرا هنر برای رشد همه‌جانبه و تکامل انسان‌هاست. مثلاً، آیزنر (Ayzner) معتقد است: «امروزه هنرها به‌جای آن‌که صرفاً وسیله‌ای تزئینی قلمداد شوند، جزئی ضروری از ساختار آموزش و پرورش‌اند» (تمنایی‌فر و دیگران ۱۳۸۹: ۴۲). فورد (Ford) نیز «بر تأثیر مثبت تربیت هنری در یادگیری سایر حوزه‌های محتوایی تأکید کرده و معتقد است که هنر فقط برای خودش به‌تنهایی مهم نیست، بلکه از این منظر که وسیله‌ای بنیادی است برای یادگیری سایر موضوعات درسی و در نتیجه پیشرفت تحصیلی اهمیت دارد» (همان: ۴۶). بنابراین، با توجه به اهمیت تربیت هنری و نه فقط آموزش هنر ضروری است که نظام‌های آموزشی ما موضوع تربیت زیبایی‌شناسی و هنری را جدی بگیرند و در این راه تلاش کنند. در این زمینه شناخت وضع موجود پیش‌نیازی اساسی و اولیه در این مسیر قلمداد می‌شود. گرچه تلاش‌هایی که در نظام آموزش و پرورش ایران به‌منظور تدوین برنامه درسی جدید هنر انجام شده امیدبخش

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۱۷

است، این موضوع باید مورداهتمام بیش‌تری قرار گیرد (رضایی ۱۳۹۲: ۱۱). هنوز تا تبدیل شدن هنر به موضوع اساسی آموزشی در آموزش و پرورش فاصله بسیار است (مهرمحمدی ۱۳۸۳: ۵۴). بنابراین، باتوجه به اهمیت و ارزش تربیت هنری و جایگاه آن در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در سال‌های اخیر و نیز این‌که تاکنون پژوهشی در این مورد صورت نگرفته است، در این پژوهش محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم متوسطه اول بررسی خواهد شد تا میزان تحقق اهداف تربیت هنری در محتوای این کتاب مشخص شود. برای دستیابی به این منظور از تعریف‌های متعددی که از تربیت هنری صورت گرفته و مطالبی که در برنامه درس ملی جمهوری اسلامی آمده است، اهداف و مؤلفه‌های مشخصی از تربیت هنری استنباط می‌شود و براساس آن اهداف محتوای هر بخش از کتاب موردنظر بررسی می‌شود. نگارندگان با هدف شناسایی میزان لحاظ شدن اهداف تربیت هنری در کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم به دنبال یافتن پاسخ پرسش‌های ذیل‌اند:

- اهداف تربیت هنری به چه میزان در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم به کار برده شده است؟
- میزان اهمیت اهداف تربیت هنری در کدام قسمت از کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم بیش‌تر است؟
- کدام یک از اهداف تربیت هنری در فصل‌های مختلف کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم بیش‌تر موردتوجه قرار گرفته است؟

۲. پیشینه پژوهش

باتوجه به مطالعات صورت گرفته، مشخص شد که تحقیق و بررسی‌های مختلفی حول موضوع موردپژوهش صورت گرفته است. چنان‌که دراین باره مهرمحمدی و امینی (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی مطلوب تربیت هنری در دوره ابتدایی» برآن‌اند تا با در نظر گرفتن کمبودهای تربیت هنری در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی یک الگوی برنامه درسی تربیت هنری معرفی و ارائه کنند. در پژوهشی با عنوان «تدوین الگوی نظری تربیت زیبایی‌شناسی و هنری در تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران» مؤلفه‌های مربوط به زیبایی‌شناسی هنری آموزش و پرورش مشخص و الگوی نظری مناسب تدوین شده است (همايون فرد ۱۳۹۵). فلاحي و ديگران (۱۳۹۰) در مقاله «تأثیر آموزش با رویکرد

تربیت هنری بر فعالیت‌های هنری و مهارت‌های فرایندی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی» جهت‌گیری‌های متفاوت هنری، نقش و ارزش هنر، و راه‌های تازه هنری را در رشد و تربیت توانایی‌های دانش‌آموزان بررسی کرده‌اند. رضایی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تربیت هنری در نظام آموزشی ایران» وضع موجود تربیت هنری را تحلیل و ارزیابی کرده، سپس به دنبال شناسایی نقاط قوت و ضعف آن براساس مؤلفه‌های اصلی آموزش و پرورش و تعیین چالش‌ها و راه‌کارها برآمده است. هم‌چنین، سورتیجی اوکرکایی و رستگارپور (۱۳۹۰) در مقاله‌ای دیگر با عنوان «آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت دانش‌آموزان پایه پنجم دبستان‌های ایران در سال تحصیلی ۸۷-۸۸» به این نتیجه رسیده‌اند که بین آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت در دانش‌آموزان پایه پنجم دبستان‌های ایران رابطه معناداری وجود ندارد. پورکریمی و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی و تحلیل کارکردهای تربیتی هنر در کتب درسی قبلی و تازه‌تألیف هنر پایه هفتم» چنین نتیجه گرفته‌اند که عملکردهای هنر در آموزش و پرورش در سه سطح قابل بررسی است: سطح بنیادین که شامل عناصر اصلی هنر یعنی نوآوری، احساس، و هوش است، سطح میانی که شامل مؤلفه‌های تولید، نقدکردن، و ارزش‌یابی است، و سطح فرعی که شامل مؤلفه‌هایی چون پرورش بُعدهای اجتماعی، اخلاقی، دینی، و ارتباطی است. هم‌چنین، در کتاب قبلی هنر پایه هفتم سطح اول، که شامل مؤلفه‌های اصلی هنر است و بیش‌ترین اهمیت را دارد، و سطح سوم، که مدنظر سند برنامه درسی ملی است، به‌کلی نادیده گرفته شده و فقط سطح دوم آمده است. اما در کتاب تازه‌تألیف این وضعیت برعکس شده است. هم‌چنین، یافته‌های شمشیری و دیگران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «نقد و بررسی جایگاه تربیت هنری در سند تحول نظام تعلیم و تربیت ایران» نشان می‌دهد که شکاف قابل‌ملاحظه‌ای بین مدعای تربیت هنری در سند تحول و واقعیت آن در نظام تعلیم و تربیت وجود دارد و علت اصلی در پارادایم حاکم بر این سند است که منبعت از فلسفه مشاء است. درنهایت، رویکرد حاکم را ناکافی دانسته‌اند و حضور عرفان اسلامی را، به‌منزله بستری که ظرفیت رشد و تربیت زیباشناسی و احساسی را داراست، پیش‌نهاد کرده‌اند. شرفی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین مفهوم تولید هنری در آموزش هنر با تأکید بر تربیت هنری در نهاد آموزش و پرورش» چنین بیان کرده است که نظریه‌هایی که در تربیت هنری و آموزش هنر مطرح است به رویکرد تولید هنری توجه ویژه دارند. مهرمحمدی و دیگران (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی مراحل زیباشناسی در

دانش‌آموزان شهر تهران» کوشیده‌اند، تا با استفاده از تحقیقی تحولی، مراحل تحول زیباشناسی دانش‌آموزان شهر تهران را شناسایی کنند و توانایی تشخیص آثار زیباشناسانه از غیرزیباشناسانه را در دانش‌آموزان رده‌های سنی گوناگون موردبررسی و مقایسه قرار دهند. درنهایت، دریافته‌اند که توانایی یادشده با افزایش سن بهبود می‌یابد و این توانایی در دختران به‌طور معناداری بیش‌تر از پسران است. رضایی (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان «نقد و بررسی زیباشناسی هنری برودی و کاربرد آن در تعلیم و تربیت» ابتدا، مفاهیم اصلی و ارتباط آن مفاهیم با یک‌دیگر را توصیف، تبیین، و تحلیل کرده است؛ سپس، با رویکرد استنتاجی کاربردهای نظریه زیباشناسی برودی را برای تعلیم و تربیت استنباط و استخراج کرده است. زمانی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان نقش هنر در تربیت اخلاقی در اندیشه کانت و شیلر بر تأثیر تربیت هنری در اخلاق تأکید کرده و نوشته است: «تربیت زیباشناختی بر کنش و منش اخلاقی فرد تأثیری انکارناپذیر بر جای خواهد گذاشت. از همین روی، باید آن را مترادف با تربیت اخلاقی دانست. چنین تربیتی آزادگی را در نهاد فرد تقویت می‌کند و فرد را انسانی مسئول و متعهد بار خواهد آورد» (زمانی ۱۳۸۸: ۱۴). او تأکید می‌کند که رشد و تکامل احساس زیباشناختی در انسان‌ها درنهایت به ایجاد و توسعه جامعه آزاد و مترقی مدد خواهد رساند.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ هدف پژوهشی کاربردی و از نوع عملی است. از لحاظ ماهیت و روش در این مقاله از روش توصیفی زمینه‌یاب یا پنهان‌گر استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی دبیران تخصصی درس فرهنگ و هنر متوسطه اول در شیراز است که کتاب‌های فرهنگ و هنر را تدریس می‌کنند. تعداد این دبیران باتوجه به آمار گرفته‌شده از سازمان آموزش و پرورش استان فارس در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸، ۶۳ نفر است. با استفاده از فرمول کوکران (Cochran Formula) و جدول مورگان (Table Morgan) حجم نمونه مشخص شد که ۵۴ نفر است. این نمونه‌ها به روش تصادفی و با قرعه‌کشی انتخاب شده‌اند و اطلاعات لازم از این نمونه آماری با پرسش‌نامه‌های محقق‌ساخته به‌دست آمده است. هر نفر چهار پرسش‌نامه را تکمیل کرده است و هر پرسش‌نامه مربوط به یک فصل از کتاب است و در مجموع، به ۲۱۶ پرسش‌نامه پاسخ داده شد. جامعه آماری دیگری که با مصاحبه کردن اطلاعات لازم از آن به‌دست آمد، نه نفر از دبیران متخصص، مجرب، و

استادان هنر در شیراز است که به صورت هدف‌مند و در حد اشباع با حداکثر تنوع انتخاب شدند و از نظرها و راه‌نمایی‌های این گروه فقط به منظور تنظیم سؤال‌های پرسش‌نامه پژوهش استفاده شد. گردآوری اطلاعات برای این پژوهش علاوه بر مطالعه کتابخانه‌ای، به روش میدانی و با پرسش‌نامه محقق‌ساخته و مصاحبه منظم انجام شد. تعداد کل پرسش‌نامه‌های توزیع شده برای گردآوری اطلاعات تحقیق ۲۱۶ عدد است که از این ۲۱۶ پرسش‌نامه، ۵۴ عدد مربوط به فصل طراحی، ۵۴ عدد مربوط به فصل تصویرسازی، ۵۴ عدد مربوط به فصل عکاسی، و ۵۴ عدد مربوط به فصل خوش‌نویسی است. هم‌چنین، در پرسش‌نامه مربوط به هر فصل ۳۹ سؤال آمده است که یازده سؤال مربوط به تولید هنری، ده سؤال مربوط به زیبایی‌شناسی، دوازده سؤال مربوط به نقد هنری، و شش سؤال مربوط به تاریخ هنر است. در شروع پرسش‌نامه‌ها از سؤال‌های ساده‌تر استفاده و راه‌نمایی‌های لازم برای تکمیل آن‌ها قید شد. سؤال‌ها از نوع بسته است، بنابراین پرسش‌نامه‌ها منظم‌اند که با توجه به «طیف لیکرت» تنظیم شده‌اند. به منظور اعتبار و روایی پرسش‌نامه از روش صوری و محتوایی استفاده شد و به تأیید استادان و کارشناسان آموزش هنر رسید. پایایی پرسش‌نامه با روش بازآزمایی انجام گرفت که ضریب هم‌بستگی به دست آمده ۰/۷ است. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده به روش کمی و با استفاده از آمار توصیفی انجام گرفت. آمار توصیفی مورد استفاده در پژوهش شامل جدول توزیع فراوانی و نسبت‌های توزیع و نمایش هندسی و تصویری توزیع است.

۴. مبانی و چهارچوب نظری

۱,۴ تعریف تربیت

علمای علم اخلاق گفته‌اند: «تربیت کوشش و کار پسندیده‌ای است که آدمی به وسیله آن به یکی از فضایل آراسته می‌شود». روان‌شناسان معتقدند که «تربیت ایجاد عکس‌العمل مناسب در برابر برخی از عمل‌های رفتاری اوست». جامعه‌شناسان را اعتقاد بر این است که «تربیت یعنی آماده کردن فرد برای وصول به هدف‌های اجتماعی» یا گفته‌اند «تربیت هنر ساختن و پروردن انسان است» (قائمی ۱۳۷۸: ۲۴-۲۶). یکی از تعریف‌های جامع تربیت عبارت است از «فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل برای به فعلیت رساندن و شکوفانمودن استعداد‌های انسان در جهت مطلوب» (شکوهی یکتا ۱۳۷۹: ۴). آنچه از واژه «تربیت» استنباط می‌شود این است که تربیت سبب ایجاد یا فعلیت بخشیدن هر نوع کمالی در انسان می‌شود که

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۲۱

مطلوب و باارزش باشد. این کمال گاهی جنبه شناختی، گاهی جنبه کنشی یا حرکتی، و بالأخره گاهی جنبه گرایشی یا عاطفی دارد (عرفانیان ۱۳۹۲: ۲).

۲.۴ تربیت هنری

بارو و میلبرن مفهوم تربیت هنری را به هنرهای بدیع و خلاق ربط می‌دهند (Borrow and Milburn 1986: 20). هاسمن تربیت هنری را مرتبط با یاددادن حواس مختلف، توسعه تجربه‌های حسی و لمسی، و نیز نقدکردن پدیده‌های هنری می‌داند (Hausman 1971: 301). گرتسون میان مفهوم تربیت هنری و رشد توجه و حساسیت دانش‌آموزان به جلوه‌های زیبایی‌شناختی پدیده‌های مختلف ارتباط برقرار کرده و آن را فرایندی ناظر بر افزایش و رشد تیزبینی و حساسیت فرد نسبت به زیبایی‌شناسی می‌داند (Garretson 1991: 47). یکی از تعریف‌های جامع تربیت هنری تعریف تحلیلی است که رایمر از این مفهوم ارائه کرده است. او تربیت هنری را «رشد آگاهی و حساسیت نسبت به ویژگی‌های زیبایی‌شناختی اشیا و پدیده‌ها» می‌داند (Reimer 1972: 29). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰: ۷) درباب تربیت هنری و زیباشناسی آمده است «پرورش تربیت‌یافتگانی که با قدرشناسی و فهم زیباشناسانه آفریده‌های خداوند و ساخته‌های هنرمندان انسانی، درک مفهوم‌های فرهنگی و میان‌فرهنگی، و استفاده‌کردن از قدرت تخیل مهارت‌های لازم در ایجاد آثار هنری را به دست آورند و برای نگه‌داری و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی، و هنری در سطح ملی و جهانی براساس نظام معیار اسلامی می‌کوشند». شیلر (Schiller) معتقد است «تنها از طریق هنر و تربیت هنری است که می‌توان به اخلاقی‌کردن شخص امیدوار بود و منشی اخلاقی برای وی به ارمغان آورد». او برای آموزش مستقیم قوانین اخلاقی، به متربی معتقد نیست، بلکه معتقد است که

تنها با اشتغال به هنر و فرایند نقد و داوری دو بخش از هم گسیخته انسان (میل و عقل یا احساس و عقل) در حالتی هماهنگ در کنار هم قرار می‌گیرند و تکرار همین اتفاق سبب می‌شود شخص منشی آزاد و اخلاقی داشته باشد.

درواقع، او آگاهی نظری را ایجادکننده منش اخلاقی نمی‌داند، بلکه بر این باور است که درگیری و مشغولیت در فعالیت هنری این امکان را فراهم می‌کند. بدین ترتیب، پرداختن به هنر نوعی تربیت اخلاقی و تنها مرحله آن است. به عبارتی، مراد از تربیت هنری و

زیباشناختی در اندیشه شیلر همان تربیت اخلاقی است (زمانی ۱۳۸۸: ۹۹-۱۰۰). تربیت هنری موجب می‌شود تا توانایی دانش‌آموزان در زمینه شناخت و ارزش‌گذاری آثار هنری به‌مرور تقویت شود. زیبایی‌شناختی، رشد مهارت‌های ارتباطی، و جسارت‌پیدا کردن برای ابراز نظر درباره آثار هنری همگی از جمله نتایج آموزش و تربیت هنری دانش‌آموزان در مقاطع تحصیلی مختلف است. آموزش اصولی هنر به دانش‌آموزان زمینه‌ای را فراهم می‌آورد تا به‌مرور سطح اطلاعات و مهارت‌هایشان در زمینه هنر افزایش و در مواجهه با آثار هنری و تعلیم هنری سواد بصری و مهارت‌های ادراکی آن‌ها در تشخیص و فهم پدیده‌های مختلف توسعه یابد (مرادخانی ۱۳۹۳: ۷۱). هنر امری تأثیرگذار در آرمان‌ها، شناخت‌ها، مهارت‌ها، احساسات، و ارزش‌هاست که انسان با تکیه بر آن از سطح شناخت‌های سطحی آزاد می‌شود و تحول واقعی و اصیل، که نتیجه روی آوردن آزادانه و آگاهانه به ارزش‌هاست، امکان‌پذیر می‌شود. این تحول در انسان چیزی جز «تربیت» نیست (تمنایی‌فر و دیگران ۱۳۸۹: ۴۳). بنابراین هنر با همه گستردگی و در تمامی جلوه‌هایش بیان‌گر وجود قابلیت و زمینه‌ای در آدمی است که رشد و بروز آن مستلزم فعالیت منظم و هدف‌مند یا به‌عبارتی، جریانی است که آن را «تربیت هنری» می‌نامیم (فلاحی و دیگران ۱۳۹۰: ۲۸).

۳.۴ اهداف تربیت هنری

شورای عالی آموزش و پرورش اهداف فرهنگی را درخصوص تربیت هنری به‌صورت شناخت و پرورش ذوق و هنر ملی و اسلامی در دستور کار دارد (شرکایی اردکانی و دیگران ۱۳۹۳: ۱۸). برخی در ساحت تربیت هنری به چند هدف شناختی از قبیل توانایی درک عمیق و حقیقی زیبایی‌های طبیعت و هستی و بهره‌گیری از تخیل هنری برای حفظ و تعالی میراث ملی و جهانی اشاره می‌کنند (صادق‌زاده و دیگران ۱۳۸۸: ۱۰۷).

جان دیویی (John Dewey) اعتقاد داشت که هنرها بیش و بصیرت را به فرهنگ و تفکر انسان‌ها عرضه و آن را به‌منزله بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی اجتماعی و تجربه‌ای در زندگی مشترک انسان‌ها معرفی می‌کنند. بنابراین، ارزش ذاتی هنر حاصل تجربه‌کردن آن‌ها در زندگی روزمره است (Wheat 2005: 84). لذا، هدف تربیت هنری فعالیت در فضایی است که مخاطبان، به‌خصوص کودکان و نوجوانان، آزادانه تخیل و اندیشه داشته باشند، حواسشان تقویت شود، ظرفیت‌های نهفته هوش و تفکرشان پرورش داده شود، عواطف و احساساتشان توسعه یابد، استعداد و خلاقیت‌هایشان شکوفا شود، و درنهایت به تربیت آنان

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۲۳

منجر شود (فلاحی و دیگران ۱۳۹۰: ۲۹). الیوت آیزنر (Elliot Eisner)، که در واقع سردم‌دار به رسمیت شناختن جایگاه هنر و تربیت هنری در برنامه‌های درسی مدارس است، مهم‌ترین اهداف برنامه درسی هنر را در قالب چهار هدف تولید هنری، نقادای هنری، تاریخ هنر، و زیبایی‌شناسی تبیین و تصریح می‌کند (مهرمحمدی و امینی ۱۳۸۰: ۲۳۰). هری برودی پرورش و رشد حساسیت هنری و بروز و تجلی هنرمندانه را اهداف اصلی آموزش هنر به‌شمار می‌آورد (Broudy 1997: 59). توماس کورتیس و چارلز اسپایکر چهار هدف را برای تربیت هنری برمی‌شمارند که عبارت‌اند از: ۱. رشد مهارت‌های ادراکی و عقلانی، ۲. پرورش قابلیت‌های مربوط به بیان و تجلی هنرمندانه، ۳. فهم میراث فرهنگی، و ۴. رشد قابلیت‌های مربوط به قضاوت‌های زیبایی‌شناختی (Curtis and Speiker 1997: 145). برخی دیگر معتقدند که می‌توان اهداف تربیت هنری را، که باید در دستور کار نظام آموزشی کشور قرار گیرد، در قالب چهار هدف به شرح ذیل ارائه کرد:

۱. پرورش تبحر و توانایی‌های مربوط به دست‌ورزی کردن مواد و بروز افکار درونی خود با استفاده از وسایل و مواد مذکور (تولید هنری)؛
۲. توسعه اطلاعات، ادراک، و شناخت میراث فرهنگی و تاریخی جامعه از طریق بررسی آثار هنری مختلف (تاریخ هنر)؛
۳. توسعه دیدگاه‌های مثبت درباره هنر و آثار هنری و قدرشناسی و ارزش‌گذاری آن‌ها در شکل‌های متفاوت (زیبایی‌شناسی)؛
۴. رشد مهارت‌ها و توانایی‌های مربوط به بررسی و تحلیل انتقادی آثار هنری (نقادی هنر) (مهرمحمدی و امینی ۱۳۸۰: ۲۳۲).

در کتاب برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱) نیز چنین ذکر شده است: تربیت فرهنگی و هنری باعث آگاهی از سابقه فرهنگی و قابلیت‌های فردی و رشد استعدادها و وجودی و کسب بخشی از صلاحیت‌های موردنیاز برای زندگی می‌شود. همچنین، قلمرو فرهنگ و هنر شامل فهم ایده‌های هنری، فرایندها و چیره‌دستی‌های هنری، خلق اثر براساس الفبا و قاعده‌های ترکیب، درک اثر بر پایه زیبایی‌شناسی، تاریخ فرهنگ، و هنر نقد و تجزیه و تحلیل آثار هنری و فرهنگی است. بنابراین با توجه به تعریف‌ها و اهداف متعدد تربیت هنری، که از دیدگاه‌های مختلف مطرح شد، و نیز رویکردهای مختلف درباره تربیت هنری به‌خصوص رویکرد دیسیپلین‌محور و مطالب ذکرشده در کتاب برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با تربیت هنری، که در این پژوهش از جایگاه و

اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چهار هدف برای تربیت هنری در نظر گرفته شده است که براساس این اهداف پژوهش انجام می‌شود. این چهار هدف عبارت است از: تولید هنری، زیبایی‌شناسی هنر، تاریخ هنر، و نقد هنری که توضیحات مختصری در مورد این اهداف بیان می‌شود.

۵. اهداف تربیت هنری تعیین شده برای پژوهش

۱،۵ تولید هنری

بیردزلی فعالیت اصلی در تولید هنری را مبتنی بر ساخت و خلق اثر هنری می‌داند که شامل ساختن، دست‌کاری کردن (جرح و تعدیل)، مونتاژ (montage) کردن، به هم چسبانیدن، چیدمان و سازمان‌دادن، و دیگر فعالیت‌های قابل دیدن است که به صورت شیء یا واقعه (هنرهای تجسمی و نمایشی) ادراک و دریافت می‌شود (Beardsly 1983: 38). هم‌چنین، برودی (Breudy) و جنسن (Jensen)، که از افراد آگاه در حوزه تربیت هنری و تاریخ هنرند، هم بر کشف کردن و یافتن ایده و هم بر ساختن آن تأکید می‌کنند. به نظر برودی، تجربه زیباشناختی با تصور (تصویر ذهنی) آغاز می‌شود و مواد خام لازم را برای عینیت‌بخشیدن ایده در وضعیت‌های گوناگون با توجه به قابلیت‌های بالقوه آن‌ها فراهم می‌کند. از این رو، کشف مفهوم و ساختن آن در مقام اثر هنری یکی از راه‌های نشان‌دادن ذهن متناسب با توانایی‌های هوش چندگانه (بصری، موسیقایی، منطقی، ریاضی، و ...) است (شرفی ۱۳۸۹: ۶۸). جنسن با مثالی که از اثر هنری پیکاسو ارائه می‌کند، کشف ایده و ساختن آن را نشان‌دهنده ساخت و خلق اثر هنری می‌داند (دیدگاه ساخت‌گرایی) (جنسن ۱۳۶۸: ۲). پیکاسو (Picasso) با دیدن دسته و زین دوچرخه (تلفیق از برون) سر گاو نر را می‌سازد (تلفیق از درون) (شرفی ۱۳۸۹: ۶۸). هم‌چنین، اندیشمندان مدرن از نیچه (Nietzsche) تا بنجامین (Benjamin) و از هایدگر (Heidegger) تا چزاره براندی (Cesare Brandi) بر این عقیده بوده‌اند که فرایند تولید اثر هنری روندی خلاقانه است، نه تنها تقلیدی صرف از طبیعت که به هر اثر ویژگی منحصر به فردی می‌دهد (Jokilehto 2006: 11). از دیدگاه نگارنده، منظور از تولید هنری ایجاد یک اثر است که این اثر می‌تواند در قالب طراحی ذهنی و عینی، تصویرسازی، عکاسی، و خوش‌نویسی باشد. آنچه در کتاب فرهنگ و هنر در ارتباط با تولید هنری بیش‌تر باید مدنظر گرفته شود، پرورش ایده و تقویت خلاقیت

است. به‌ویژه که هدف کتاب و محتوای آن تربیت یک هنرمند متخصص نیست. بنابراین باید محتوای کتاب و تدریس دبیر مربوطه به‌گونه‌ای باشد که اوضاع و احوال برای پرورش ایده فراهم و از ایده‌های جدید دانش‌آموزان استقبال شود.

۲,۵ زیباشناسی

ماکسین گرین در مورد زیبایی‌شناسی چنین اظهار می‌کند: منظور از آموزش زیبایی‌شناختی «تواناساختن کودکان و نوجوانان به بیان ادراکات، احساسات، و ایده‌های خود از راه شکل‌دهی تأملی رسانه‌هایی نظیر نقاشی، سفال، نگارش، موسیقی، و حرکات بدنی است» (Greene 1994: 494). یادگیری زیبایی‌شناسانه به معنای پیوند زدن اندیشه و احساس است. از طریق هنر، افکار و احساسات ابراز می‌شوند. همه کودکان و نوجوانان نمی‌توانند هنرمندان بزرگی شوند، ولی می‌توانند حس زیبایی‌شناختی را در خود پرورش دهند و ارزش هنر را بدانند. معلمان به شیوه‌های گوناگون می‌توانند در یادگیرندگان حس زیبایی‌شناختی را پروراند. مثلاً، فعالیت‌های علمی زمینه مناسبی برای بیان هنری و زیبایی‌شناسی‌اند. برای آن‌که دانش‌آموزان در فعالیت‌های علمی با موادی مثل سنگ، چوب، برگ درختان، گل‌ها، و ... کار می‌کنند، می‌توانند گل‌ها را ببینند، بر سطح سنگ‌ها دست بکشند و آن‌ها را لمس کنند، و با تمامی حواس خود ظرافت اشیاء را کشف کنند. به‌هرروی، تجربه زیباشناختی دانش‌آموزان به طرق گوناگون شکل می‌گیرد. زیبایی طبیعت، ریتم، و تصویر ذهنی، که موسیقی دارد، شعرسرای، و موارد زیادی از این دست به پدیدآوری درک هنری کمک می‌کند. اصل مهم در برنامه‌ریزی پرورش زیبایی‌شناختی ایجاد تغییر نگرش و برداشت مثبت در مورد درک و آفرینش هنری و زیبایی‌شناختی است. برای سال‌ها در آموزش عمومی سواد هنری و زیبایی‌شناختی آمیخته با سواد فرهنگی مورد توجه قرار می‌گرفت. سواد هنری و زیبایی‌شناختی به‌مثابه مهارتی برای درک، مفهوم‌سازی، و عرضه کیفیات هنری است (باباپور و اجاری ۱۳۹۲: ۸). سواد هنری و زیباشناختی در قالب هریک از تجلیات هنری، نظیر آثار بصری، موسیقایی، نمایشی ادبی، و ... باشد بر نیاز دانش‌آموزان به شناخت، فهم، تفسیر تجلیات، و فهم تاریخی و میهنی انواع هنر تأکید می‌ورزد. هم‌چنین، سواد هنری و زیباشناختی به میزان شناخت یادگیرنده با مفهوم‌های هنری و زیبایی‌شناسی که در یک جامعه مهم است، اشاره می‌کند. حفظ و توسعه میراث فرهنگی، بنیه ملی، و توجه به فرهنگ ماندگار جهانی در سواد هنری و زیباشناختی حائز اهمیت است.

قابلیت‌های اساسی مورد توجه برای تقویت بنیه هنری و زیباشناختی عبارت‌اند از: ارزیابی و فهم یک اثر هنری، شناخت آثار هنری عمده و پدیدآورندگان آثار هنری، واکنش‌نشان‌دادن به انواع آثار هنری براساس ترجیح‌های شخصی، بحث درباره سازه و ساختار آثار هنری، نمایش توان تحلیل و تفسیر آثار هنری از منظر زیباشناختی، و نقد و ارائه نظر درباره آثار هنری براساس قابلیت‌ها و نگرش شخصی، فرهنگی، و ارزشی (همان: ۳). به نظر نگارندگان، هدف زیباشناسی در کتاب بیش‌تر تقویت ذوق و علاقه هنری دانش‌آموزان و آگاه‌کردن آن‌ها در مورد جذابیت‌های بصری است.

۳،۵ تاریخ هنر

منظور از این هدف توسعه اطلاعات، ادراک، و شناخت میراث فرهنگی و تاریخی جامعه از طریق بررسی آثار هنری مختلف است (مهرمحمدی و امینی ۱۳۸۰: ۲۳۲). میراث فرهنگی آینه زندگی گذشتگان است و مسیر حرکت انسان در طول تاریخ بشریت را بازگو می‌کند. میراث فرهنگی انعکاس‌دهنده تجربیات انسانی است. تجربیاتی که عمرشان با قدمت تاریخ برابری می‌کند. این آثار دریچه‌هایی هستند که چشم مردمان امروز را به روحيات، خلق و خوی، و آداب و رسوم گذشتگان خود باز می‌کند. بنابراین شناخت آثار هنری و تاریخی و حفظ میراث فرهنگی باید از طریق آموزش در میان مردم، به‌ویژه نسل جوان، نهادینه شود و برای تحقق این هدف آموزش و پرورش باید وارد میدان شود (میرچی ۱۳۹۷: ۱). ارزش‌های معرفی‌شده سازمان یونسکو در ارزیابی میراث فرهنگی عبارت است از: تاریخ، هنر، و علم. ارزش‌های علمی میراث فرهنگی متکی به شیء بودن اثر است. ارزش‌های تاریخی برگرفته از قدمت و ارزش‌های مستند در پیام انسانی است. ذکر این نکته ضروری است که در طول تاریخ «ارزش تاریخی» از جمله ارزش‌های بااهمیت یک اثر تاریخی معرفی شده است که پیش از این با عنوان «ارزش یادبودی» در نظر گرفته می‌شد و آنچه از دیدگاه هنری در میراث فرهنگی جست‌وجو می‌شود، پیامی است که از اثر دریافت می‌گردد، چراکه بسیاری از آثار کهن تاریخی، که بشر خلق کرده است، نشانه‌ای از او را در خود حفظ کرده است (حجت ۱۳۸۰: ۹۴). داتون از جمله افرادی است که ویژگی‌های زیباشناختی اثر را تابعی از هویت تاریخی همان اثر می‌داند. از نظر او، «ویژگی‌های وابسته به تاریخ در شناسایی برخی آثار، به‌عنوان آثار هنری نقش تعیین‌کننده دارند» (لسینگ ۱۳۸۹: ۱۶۲). منظور از تاریخ هنر در کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم معرفی آثار تاریخی و هنری و میراث فرهنگی ایران و جهان و معرفی هنرمندان و آثار هنری آنان است.

۴,۵ نقد هنری

فلدمن نقد هنر را به‌طور کلی گفت‌وگوی مطلع و سازمان‌یافته دربارهٔ هنر می‌داند (Feldman 1973: 26). او معتقد است همهٔ افراد به‌نوعی هنر را نقد می‌کنند، اما ویژگی متقد حرفه‌ای آن است که برنامه‌ای برای ساختاربخشیدن به گفت‌وگوش دارد تا مشاهدات بصری‌اش را ارائه کند و شواهدی را که در تفسیر و قضاوت به‌کار خواهد برد، معین کند (حسینی و دارابی ۱۳۹۴: ۳۹). از منظر فلدمن، تجربهٔ لذت‌بردن از هنر مانند بسیاری لذت‌های دیگر جنبهٔ اجتماعی دارد. ما در مواجهه با اثر هنری فقط به لذت‌بردن و تجربهٔ متعالی خود بسنده نمی‌کنیم، بلکه مایلیم آن تجربه را با دیگران نیز شریک شویم. او آموختن در زمینه‌های اجتماعی را در شمار بسترهای اصلی تجربهٔ نقد هنر در مدارس عمومی قلمداد می‌کند. در روش نقد فلدمن، که اساس بسیاری از روش‌های آموزش نقد هنر قرار گرفته است، بیننده به اطلاعات حاصل از مشاهده نظم منطقی می‌بخشد و چهارچوبی را برای نگرستن به آثار هنری تبیین می‌کند. این قبیل پرسش‌ها معمولاً با مواد اولیه، روش ساخت، و موضوع شروع می‌شوند، به پرسش‌های استنتاجی‌تر هم‌چون معنای اثر و علت انتخاب‌هایی که هنرمند انجام داده می‌رسند، و با گزاره‌هایی دربارهٔ زیبایی‌شناسی اثر، قضاوت ارزشی، و پاسخ احساسی ناشی از مشاهدهٔ اثر ادامه می‌یابند. روش نقد فلدمن چهار سطح دارد (همان: ۴۰). در جدول ۱ به‌ترتیب این چهار سطح توضیح داده شده است.

جدول ۱. چهار سطح روش نقد فلدمن (نگارندگان)

عناوین سطوح	توضیح سطوح
سطح اول: توصیف	این مرحله مشتمل است بر شرح و تعیین آن‌چه دیده می‌شود، عناصر و مواد و شرح کیفیات بصری و ادبی اثر. از منظر تاریخ هنری پرسش‌های کجا؟ کی؟ و که؟ باید پاسخ داده شود. فلدمن معتقد است در این مرحله باید دقیق و بی‌طرف بود (حسینی و دارابی ۱۳۹۴: ۴۰).
سطح دوم: تحلیل فرمی	پرسش این مرحله این است: اثر از نظر جسمی و ترکیب‌بندی چگونه ظاهری دارد و اجزای آن چگونه در کنار هم قرار گرفته‌اند. در این مرحله، سبک و موضوع باید مشخص شود. بیننده می‌کوشد تشخیص دهد عناصر اثر چه رابطه‌ای با یکدیگر برقرار می‌کنند (همان ۱۳۹۴: ۴۰).
سطح سوم: تفسیر	در این مرحله به این می‌اندیشیم که چرا هنرمند این گزینه‌ها را دربارهٔ ابزار، ترکیب‌بندی، موضوع، و امثال آن انتخاب کرده و سعی دارد چه بگوید (همان). ظاهراً، دو مرحلهٔ تحلیل فرمی و تفسیر نزد افراد آشنا با هنر قوی‌تر اجرا می‌شوند. هرچه افراد در زمینهٔ هنر عامی‌تر باشند، بیش‌تر در سطح توصیف باقی می‌مانند و هرچه آگاه‌تر باشند، به‌سرعت از توصیف می‌گذرند و به تحلیل فرمی و تفسیر می‌پردازند (Clements 1979: 70).

عناوین سطوح	توضیح سطوح
سطح چهارم: ارزیابی	ارزیابی با ارزش سروکار دارد. از خود می‌پرسیم این اثر در مقایسه با آثار مشابه چه ویژگی‌ها و چه جایگاهی دارد. آیا هنرمند انتخاب‌های درستی انجام داده، آیا اثر در بیان آن‌چه مدنظر دارد موفق است، آیا اثر از کیفیت بالایی برخوردار است، هنرمند چگونه و با چه کارهایی می‌تواند اثر را ارتقا بخشد، آیا اثر ایده‌های نو و مهمی را مطرح می‌کند، و آیا احساسات بیننده را با موفقیت برمی‌انگیزد (حسینی و دارابی ۱۳۹۴: ۴۰).

نقد هنری در کتاب بیش‌تر باید تصویرها، آثار هنری، و مطالب را با هم مقایسه کند یا دانش‌آموزان را به مقایسه و بیان ویژگی‌های ظاهری آثار تشویق کند.

۶. نظر استادان هنر درباره تربیت هنری به‌منظور کمک و راه‌نمایی برای تنظیم سؤال‌های پرسش‌نامه‌ها

برای به‌دست‌آوردن اطلاعات لازم درباره مفهوم تربیت هنری با نه نفر از استادان متخصص هنر مصاحبه‌ای نیمه‌عمیق با رویکرد توصیفی-تفسیری انجام دادیم و دیدگاه آنان سؤال شد. در این مصاحبه دو سؤال مطرح شد: ۱. تعریف تربیت هنری از دیدگاه شما چیست؟ ۲. اهداف تربیت هنری شامل چه مواردی است؟. خلاصه صحبت‌های ایشان در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. نظرهای استادان هنر درباره تربیت هنری (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	تعریف تربیت هنری
عمیق‌شدن اندیشه انسان و توجه به ژرفای هستی.	تربیت هنری عبارت است از: فراهم‌شدن بستری مناسب برای خوب‌دیدن و رسیدن به درک عمیق‌تر و منجرشدن به تخیل. هم‌چنین، تربیت هنری باعث درگیرشدن ذهن، حواس، عمل، و احساسات می‌شود.
پرورش خلاقیت، پرورش و هماهنگی حواس پنج‌گانه، کشف استعدادها، هنری، تولید آثار هنری و نقد آن، احترام به تاریخ، میراث و فرهنگ و آداب و رسوم جامعه، و پذیرش درس هنر به‌منزله رشته‌ای جدا و تخصصی.	تربیت هنری موجبات استفاده صحیح از حواس و درک بهتر مسائل اجتماعی و درس‌های دیگر را فراهم می‌آورد و شناخت افراد را درباره فرهنگ، تاریخ، و آثار هنری افزایش می‌دهد. هم‌چنین، باعث پرورش خلاقیت می‌شود.
پرورش خلاقیت و پرهیز از کپی‌کاری	تربیت هنری درک و فهم هنری و مقابله با مسائل و چالش‌های اجتماعی را ایجاد می‌کند.
رسیدن به خلاقیت و ایده‌های شخصی و روان‌کردن تخیل در امر زیبایی‌شناسی و مفهوم هنر.	هنر اساس تربیت و فرهنگ محسوب می‌شود و باعث تحریک تخیل خلاق می‌گردد. تربیت هنری می‌تواند میان احساس و عقل تعادل ایجاد کند و روان انسان را آرامش بخشد.

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۲۹

اهداف تربیت هنری	تعریف تربیت هنری
<p>کاربرد هنر در زندگی، شناخت و واکنش به میراث فرهنگی، آشنایی و شناخت هنرها و هنرمندان و توجه به هنرهای سنتی فراموش شده.</p>	<p>تربیت هنری یعنی بالابردن اعتماد به نفس، تقویت حس زیباشناسی و نقد هنری، شناساندن میراث فرهنگی، و یادگیری مهارت‌های هنری.</p>
<p>تغییر نگرش آحاد جامعه، به خصوص مسئولان تأثیرگذار، در مورد هنر، تربیت افراد متخصص و کارا، پرورش خلاقیت.</p>	<p>تربیت هنری از یک دیدگاه یعنی تربیت افراد از طریق هنر که یکی از دغدغه‌های کلان هر کشور است. امروزه هنر از جنبه صرفاً تزئینی خارج شده و به ابزاری قدرت‌مند در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی تبدیل شده است و آموزش و پرورش هم از این مهم مستثنا نیست. هنر سبب رسیدن به اهداف مهم تربیتی‌ای هم چون رشد فکری، پرورش خلاقیت با تأکید بر هویت فرهنگی، و تاریخ می‌شود. دیدگاه دیگر در تربیت هنری تربیت حس زیباشناسی افراد است که در این برداشت فراهم کردن اوضاع و احوالی که سبب تحریک حس زیباشناسی افراد شود اهمیت دارد. البته این کار جنبه عام دارد. بنابراین، باید وضعیتی را فراهم کرد که مراحل رشد هنری، احساسات، و عواطف افراد به درستی و در مسیر صحیح طی شود تا افراد به نوعی سواد هنری برسند.</p>
<p>تقویت خلاقیت، استعدادیابی و استعدادسنجی در زمینه هنری، تلطیف روحیه و پرورش نیروی حرفه‌ای</p>	<p>تربیت هنری باتوجه به نوع رویکرد آموزشی آن و این که در چه مقطع و گروه سنی‌ای استفاده می‌شود، معانی متفاوتی دارد. گاهی تربیت هنری به منزله رویکردی اختصاصی است که باتوجه به استعداد و علاقه افراد متخصص تربیت می‌کند؛ مانند آموزش در هنرستان‌ها و مقاطع دانشگاهی. گاهی تربیت هنری بنیان زیرساخت و مکمل آموزشی محسوب می‌شود؛ مکمل پذیرش روحیات اجتماعی. در واقع، تربیت هنری بستری تسریع‌کننده و تلطیف‌کننده و خلاق در نظام آموزشی محسوب می‌شود. مانند تربیت هنری در مقطع ابتدایی و متوسطه اول.</p>
<p>تغییر نگرش در مدیریت کلان آموزشی درباره فرهنگ و هنر، همکاری خانواده‌ها و سیستم آموزشی در حساس کردن حواس دانش‌آموزان نسبت به محیط پیرامون، تربیت مربیانی متخصص و علاقه‌مند، علاقه‌مند کردن فراگیران به طبیعت، به منزله منبع الهام‌گیری آفرینش‌های بشری.</p>	<p>همان‌طور که هر نوع از تربیت فرایندی دارد، تربیت هنری نیز پروسه‌ای دارد که مقدمات آن منوط به تغییر ذائقه دیداری، شنیداری، ادراکی، و احساسی فراگیران درباره محیط پیرامون است. اگر مربی یا سیستم آموزشی بتواند این حساسیت‌ها را در دانش‌آموزان ایجاد کند، بی‌شک نگرش هنری در آن‌ها به وجود خواهد آمد و با ایجاد نگرش هنری، تربیت هنری حاصل خواهد شد. به طور کلی، می‌توان گفت که تربیت هنری محصول تربیت ذائقه دیداری و شنیداری افراد است که با ایجاد نگرش مثبت هنری حاصل خواهد شد.</p>

۷. اطلاعات و داده‌ها

۱,۷ کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم

این کتاب مجموعه‌ای از فعالیت‌های فرهنگی و هنری است که با فراگیری این فعالیت‌ها و بعضی از مهارت‌ها در کلاس هنر به یادگیری بسیاری از مهارت‌های زندگی از جمله توانایی کار گروهی، برقراری مؤثر با دیگران، و فراگیری هرچه بهتر درس‌های دیگر کمک می‌کند. کتاب دارای دو بخش با عنوان‌های «هنرهای تجسمی» و «خوش‌نویسی» است. بخش هنرهای تجسمی شامل سه فصل طراحی، تصویرسازی، و عکاسی است و ۷۷ صفحه است. کتاب در قطع وزیری تنظیم شده و ۱۲۸ صفحه دارد. این صفحه‌ها شامل مشخصات کتاب، فهرست، سخنی با دانش‌آموزان، و درس‌های هر بخش است. درس‌های کتاب در دو بخش هنرهای تجسمی و خوش‌نویسی با هفده درس دسته‌بندی شده است. تصویر روی جلد کتاب با الهام از هنرهای سنتی ایران طراحی شده است. جنس کاغذهای کتاب گاهی و خط نوشتاری آن، به‌غیر از قسمت‌هایی از بخش خوش‌نویسی که با خط نستعلیق نوشته شده، خط ساده روزنامه‌ای است. هم‌چنین، هر درس تصویرهای متعدد در اندازه‌های کوچک و بزرگ دارد.

۱,۱,۷ فصل طراحی

این فصل دارای چهار درس با عنوان‌های طراحی دو بُعدی و سه بُعد نما و حجم، طراحی ذهنی از پرندگان، طراحی بناها و فضاهای معماری و تزئینات معماری با ۲۳ صفحه است. محتوای هر درس شامل فکر کنید، تصاویر، متن، طراحی کنید، خودارزیابی و تجربه‌های بیش‌تر است. در مجموع، این فصل به‌غیر از توضیحات متن درس‌ها، چهار مورد فکر کنید، چهار مورد طراحی کنید، چهار مورد خودارزیابی، نوزده مورد تجربه‌های بیش‌تر، و ۵۷ مورد تصویر دارد.

۲,۱,۷ فصل تصویرسازی

این فصل دارای چهار درس با عنوان‌های انواع خط، سطوح سیاه و سفید و رنگی، ویژگی‌های تصویرسازی، و روند تصویرسازی با سی صفحه است. محتوای هر درس شامل فکر کنید، تصاویر، متن، تصویرسازی کنید، خودارزیابی، و تجربه‌های بیش‌تر است.

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۳۱

درس‌های این فصل در مجموع، به‌غیر از توضیحات هر درس، دارای چهار مورد فکر کنید، چهار مورد تصویرسازی کنید، چهار مورد خودارزیابی، هجده مورد تجربه‌های بیش‌تر، و ۷۳ تصویر است.

۳,۱,۷ فصل عکاسی

این فصل دارای چهار درس با عنوان‌های بافت، کادربندی، زاویه دید، و رنگ با هجده صفحه است. محتوای هر درس شامل فکر کنید، تصاویر، متن، عکاسی کنید، خودارزیابی، و تجربه‌های بیش‌تر است. درس‌های این فصل، به‌غیر از توضیحات متن هر درس، دارای چهار مورد فکر کنید، چهار مورد عکاسی کنید، چهار مورد خودارزیابی، ده مورد تجربه‌های بیش‌تر، و ۳۹ تصویر است.

۲,۷ بخش دوم کتاب (خوش‌نویسی)

این بخش ۴۳ صفحه است و مقدمه و پنج درس با عنوان‌های آشنایی با ابزار خوش‌نویسی، معرفی خط ریحان و مشق سطر نویسی، معرفی خط رقاع و مشق سطر نویسی، و معرفی خط تعلیق و مشق دو سطر نویسی دارد. محتوای هر درس این بخش شامل فکر کنید، تصاویر، متن، خوش‌نویسی کنید، خودارزیابی، و تجربه‌های بیش‌تر است. این بخش، به‌غیر از توضیحات متن درس‌ها، دارای پنج مورد فکر کنید، چهار مورد خوش‌نویسی کنید، دوازده مورد خودارزیابی، سیزده مورد تجربه‌های بیش‌تر، و ۲۵ تصویر است.

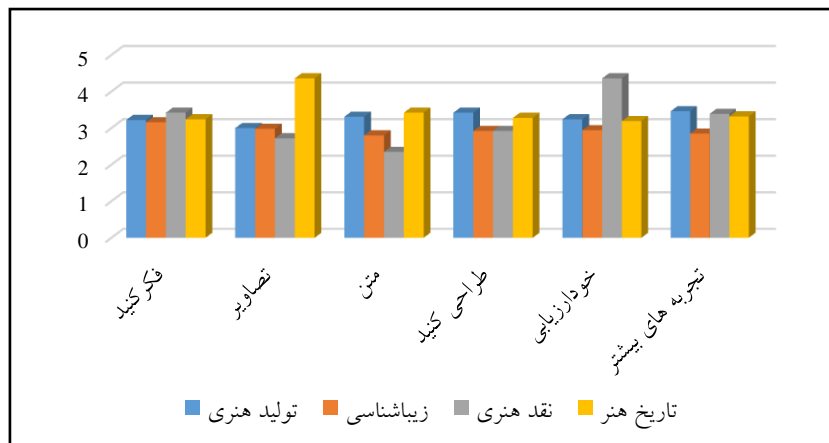
۳,۷ چگونگی به‌دست‌آمدن یافته‌های تحقیق

پرسش‌نامه ابزار گردآوری اطلاعات است. پرسش‌نامه‌ها برای چهار فصل طراحی، تصویرسازی، عکاسی، و خوش‌نویسی به‌طور جداگانه آماده شد و دبیران تخصصی به سؤال‌ها پاسخ دادند. تعداد پرسش‌نامه‌های هر فصل، باتوجه‌به نمونه آماری، ۵۴ عدد است. پرسش‌نامه‌ها براساس «مقیاس لیکرت» (Likert Scale) تنظیم شدند و گزینه‌های «خیلی زیاد»، «زیاد»، «متوسط»، «کم»، و «خیلی کم» دارند و هر یک از سؤال‌های پرسش‌نامه براساس همین گزینه‌ها پاسخ داده شده است. برای محاسبه اطلاعات برای هر کدام از گزینه‌ها یک نمره در نظر گرفته شد که این نمره‌ها در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. نمره‌های اختصاص داده شده به گزینه‌های پرسش‌نامه (نگارندگان)

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۵	۴	۳	۲	۱

برای جمع‌آوری و محاسبه اطلاعات ابتدا، پرسش‌نامه‌های هر فصل از یک‌دیگر جدا شد؛ یعنی هر کدام از پرسش‌نامه‌های مربوط به فصل‌های طراحی، تصویرسازی، عکاسی، و خوش‌نویسی به صورت جداگانه دسته‌بندی شدند، آن‌گاه اطلاعات مربوط به هر کدام از فصل‌ها مورد بررسی قرار گرفت. برای این کار نمره‌هایی که به هر قسمت از پرسش‌نامه‌ها داده شده بود با یک‌دیگر جمع شد و سپس، میانگین گرفته شد و نمره حاصل از میانگین ثبت شد. مثلاً، در قسمت «فکر کنید» پرسش‌نامه یک سؤال درباره یکی از اهداف تربیت هنری (تاریخ هنر) وجود دارد که در ۵۴ پرسش‌نامه نمره‌های متفاوتی از ۱ تا ۵ به این سؤال داده شده است. بنابراین، برای به دست آمدن نمره‌ای مشخص میانگین این نمره‌ها محاسبه شده است. عدد به دست آمده نیز در بازه ۱-۵ است که بر اساس جدول ۳ توصیف شده است. مثلاً، اگر نمره به دست آمده عدد ۲ باشد، به صورت «کم» توصیف می‌شود. تمامی مراحل بیان شده برای دیگر قسمت‌های پرسش‌نامه‌ها و با دیگر اهداف تربیت هنری نیز انجام شد و تمامی اطلاعات به دست آمده در جدول و نمودار مشخص شد. از آن‌جاکه سؤال‌ها در هر چهار پرسش‌نامه مربوط به فصل‌های یک کتاب است، بررسی و جمع‌بندی اطلاعات پرسش‌نامه‌ها برای دیگر فصل‌های کتاب به همین روش انجام شده است.

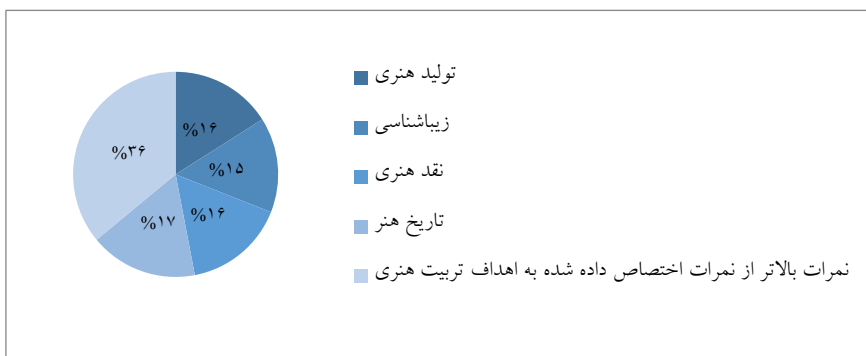

نمودار ۱. نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل طراحی (نگارندگان)

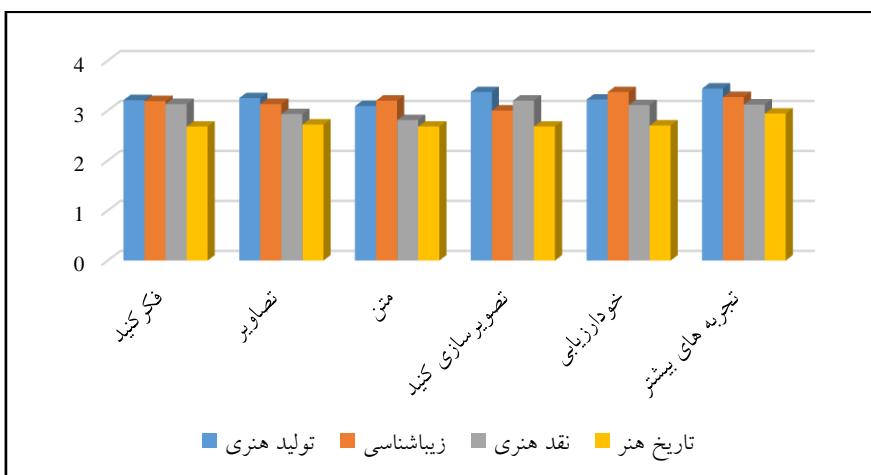
بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۳۳

جدول ۴: نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل طراحی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۳,۲۷	۳	متوسط	٪۱۶
زیباشناسی	۲,۹۴	۳	متوسط	٪۱۵
نقد هنری	۳,۱۹	۳	متوسط	٪۱۶
تاریخ هنر	۳,۴۶	۳	متوسط	٪۱۷
میانگین نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۳,۲۱				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمره‌ها: ۱,۷۸				

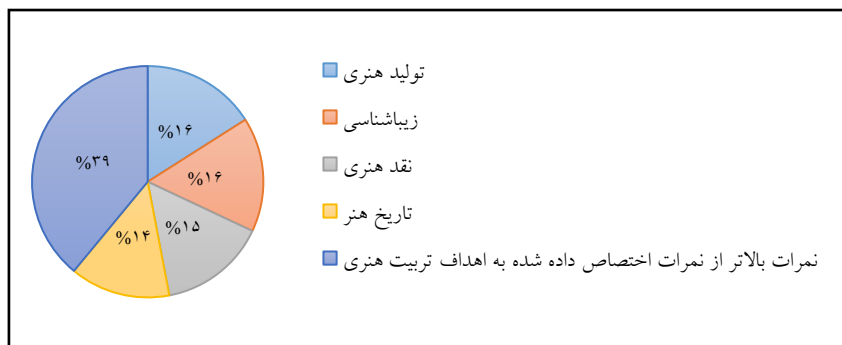
نمودار ۲: درصد نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل طراحی (نگارنده)

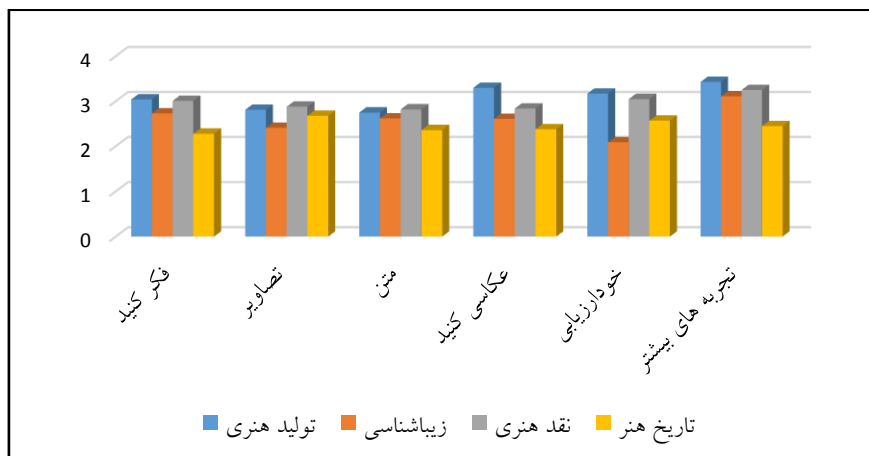
نمودار ۳: نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل تصویرسازی (نگارندگان)

جدول ۵. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل تصویرسازی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۳,۲۴	۳	متوسط	٪۱۶
زیباشناسی	۳,۱۹	۳	متوسط	٪۱۶
نقد هنری	۳,۰۵	۳	متوسط	٪۱۵
تاریخ هنر	۲,۷۳	۳	متوسط	٪۱۴
میانگین نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۳,۰۵				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمره‌ها: ۱,۹۴				

نمودار ۴. درصد نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل تصویرسازی (نگارندگان)

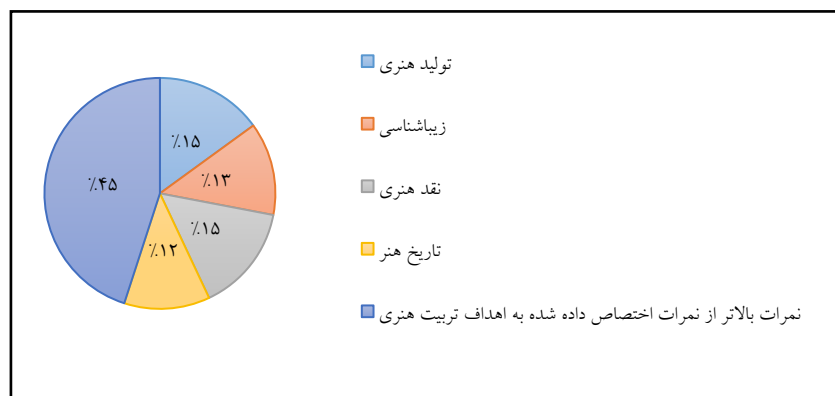

نمودار ۵. نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل عکاسی (نگارندگان)

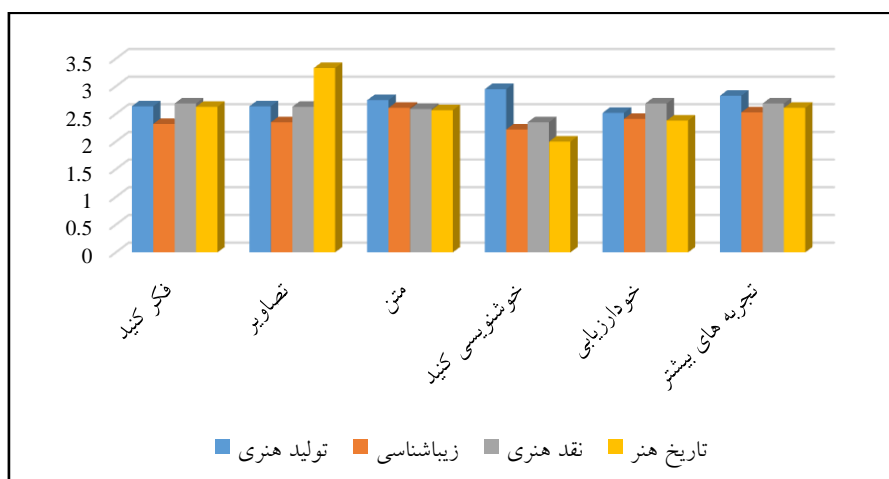
بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۳۵

جدول ۶. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل عکاسی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۳,۰۸	۳	متوسط	۱۵٪
زیباشناسی	۲,۵۹	۳	متوسط	۱۳٪
نقد هنری	۲,۹۷	۳	متوسط	۱۵٪
تاریخ هنر	۲,۴۵	۲	کم	۱۲٪
میانگین نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۲,۷۷				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمره‌ها: ۲,۲۲				

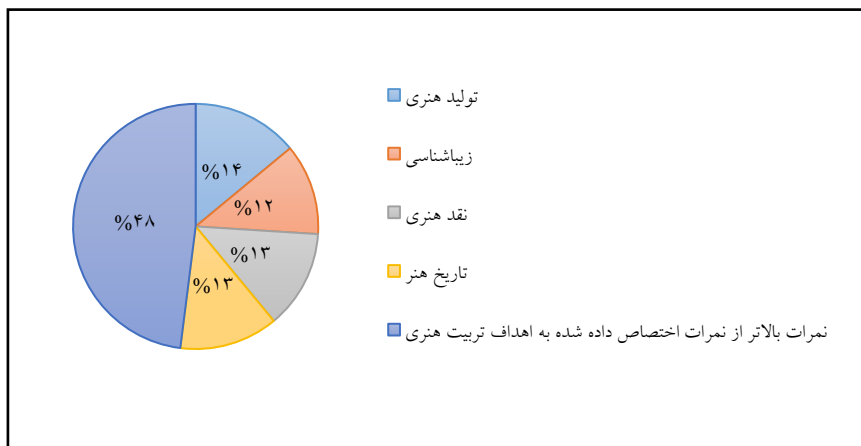
نمودار ۶. درصد نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل عکاسی (نگارندگان)

نمودار ۷. نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل خوش‌نویسی (نگارندگان)

جدول ۷. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل خوش‌نویسی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۲,۷۲	۳	متوسط	٪۱۴
زیباشناسی	۲,۴۰	۲	کم	٪۱۲
نقد هنری	۲,۶۵	۳	متوسط	٪۱۳
تاریخ هنر	۲,۵۸	۳	متوسط	٪۱۳
میانگین نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۲,۵۸				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمره‌ها: ۲,۴۱				

نمودار ۸. درصد نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل خوش‌نویسی (نگارندگان)

جدول ۸. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره
تولید هنری	۳,۰۷	۳	متوسط
زیباشناسی	۲,۷۸	۳	متوسط
نقد هنری	۲,۹۶	۳	متوسط
تاریخ هنر	۲,۸۰	۳	متوسط
میانگین نمره‌های اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۲,۹۰			
توصیف نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: متوسط			

۸. تجزیه و تحلیل

با توجه به یافته‌های تحقیق، بیش‌ترین میزان کاربرد اهداف تربیت هنری مربوط به فصل طراحی است. به علت اهمیت زیاد مبحث طراحی در مقایسه با مباحث دیگر در هنرهای تجسمی و پایه و اساس بودن آن برای هنرهای دیگر، فصل طراحی کتاب از لحاظ میزان اهداف تربیت هنری بیش‌تر مورد توجه قرار گرفته است. فصل تصویرسازی نیز به این علت که مبحثی جدید در کتاب فرهنگ و هنر است (در کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم بحث تصویرسازی در کتاب مطرح نشده است)، هم‌چنین، به علت تنوع در تمرین‌ها، نحوه ارائه تکالیف دانش‌آموزی، ایده‌های جدید، و علاقه دانش‌آموزان میزان کاربرد اهداف تربیت هنری در این فصل بیش از دو فصل عکاسی و خوش‌نویسی است تا از این طریق توجه دانش‌آموزان به اهداف تربیت هنری بیش‌تر جلب شود. فصل عکاسی، که تقریباً تکرار فصل عکاسی پایه هفتم است، به‌غیر از درس «زاویه دید» سه درس دیگر در سال گذشته در کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم تکرار شده است. بنابراین به‌علت تکراری بودن محتوا دانش‌آموزان به یادگیری این درس و محتوای آن کم‌تر توجه می‌کنند و برای آن‌ها بیش‌تر جنبه یادآوری دارد. فصل خوش‌نویسی نیز در ادامه فصل خوش‌نویسی کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم است و بسیاری از سرمشق‌هایی که در متن کتاب به‌کار برده شده، در حد آشنایی دانش‌آموزان با اصول اولیه خط نستعلیق است و دانش‌آموزان قادر به انجام همه تکالیف مربوط به این فصل نیستند. در ضمن، تنوع و میزان خلاقیت این فصل کم‌تر از فصل‌های دیگر کتاب است و دانش‌آموزان علاقه کم‌تری به این فصل نشان می‌دهند و به مطالب و محتوای آن کم‌تر توجه می‌کنند. از آن‌جاکه در فصل طراحی، تصویرها بیش‌تر مربوط به شناسایی میراث هنری و فرهنگی و معرفی هنرمندان است و تعداد تصویرها زیاد است، میزان هدف تربیت هنری «تاریخ هنر» در این فصل بیش‌تر است. در فصل خوش‌نویسی نیز از آن‌جاکه در قسمت «خوش‌نویسی کنید» از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که سرمشق‌ها را با خط تحریر و خط درشت بنویسند، در واقع آن‌ها را به تولید هنری وادار و تشویق می‌کند. بنابراین در این فصل، هدف تولید هنری بیش‌تر از اهداف دیگر به‌کار برده شده است. هم‌چنین، از آن‌جاکه دبیران فرهنگ و هنر طی گذراندن کارگاه‌های تخصصی در ارتباط با آموزش و چگونگی تدریس کتاب‌های فرهنگ و هنر اطلاعات دقیق و یک‌سانی کسب می‌کنند و دبیران از تجربه‌های تدریس یک‌دیگر استفاده می‌کنند، بنابراین هر ساله آموزش‌های تقریباً یک‌سانی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود و بازخورد دانش‌آموزان از این

آموزش‌ها تقریباً یک‌سان است. هم‌چنین، طبق اظهارات دبیران فرهنگ و هنر، دانش‌آموزان از فصل‌های طراحی و تصویرسازی استقبال بیش‌تری می‌کنند و بازخورد بهتری دارند.

۹. نتیجه‌گیری

کاربرد اهداف تربیت هنری تعیین‌شده پژوهش در کل محتوای کتاب ۲,۹۰ و به‌طور تقریبی متوسط است. بیش‌ترین میزان کاربرد اهداف تربیت هنری مربوط به فصل طراحی و ۳,۲۱ است. سپس، فصل تصویرسازی با میزان ۳,۰۵، فصل عکاسی ۲,۷۷، و درنهایت فصل خوش‌نویسی ۲,۰۸ است. هم‌چنین، اهداف تربیت هنری به‌طور تقریباً یک‌سان در قسمت‌های مختلف فصل‌های کتاب (تصویرها، فعالیت، تجربه‌های بیش‌تر، و ...) آمده است. البته در بعضی از قسمت‌ها اختلاف‌های اندکی وجود دارد، اما چون این اختلاف کم است تقریباً همه در یک اندازه و طبق یافته‌ها متوسط به‌حساب آمده‌اند. در فصل طراحی «تاریخ هنر» و در فصل‌های تصویرسازی، عکاسی، و خوش‌نویسی «تولید هنری» بیش‌ترین میزان کاربرد را دارد. میزان هدف «تاریخ هنر» در فصل طراحی ۳,۴۶، «تولید هنری» در فصل تصویرسازی ۳,۲۴، در فصل عکاسی ۳,۰۸، و در فصل خوش‌نویسی ۲,۷۲ است.

کتاب‌نامه

- آیزنر، الیوت (۱۳۸۵)، «آموزش هنر برای تغییر دنیا»، ترجمه فاطمه‌سادات میرعارفین، مجله رشد آموزش هنر، ش ۶.
- باباپور واجاری، مریم (۱۳۹۲)، «آموزش هنر و زیبایی‌شناسی در آموزش و پرورش»، مجله پژوهش در علوم تربیتی.
- جنسن، هورست ولدمار (۱۳۶۸)، تاریخ هنر، ترجمه پرویز مرزبان، تهران: انقلاب اسلامی.
- حجت، مهدی (۱۳۸۰)، میراث فرهنگی در ایران: سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی، تهران: سازمان فرهنگی کشور.
- حسینی، مهدی و هلیا دارابی (۱۳۹۴)، «معرفی الگوهایی برای آموزش دانشگاهی نقد هنر تجسمی»، دوفصل‌نامه علمی-پژوهشی مطالعات تطبیقی هنر، ش ۱۰.
- رضایی، منیره (۱۳۸۳)، نقد و بررسی زیباشناسی هری برودی و کاربرد آن در تعلیم و تربیت، رساله دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- رضایی، منیره (۱۳۹۲)، «تربیت هنری در نظام آموزشی»، مطالعات فرهنگ و ارتباطات، ش ۲۲.

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۳۹

زمانی، مریم (۱۳۸۸)، نقش هنر در تربیت اخلاقی در اندیشه کانت و شلیپر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

سوریتجی اوکرکایی، علی‌اصغر و حسن رستگارپور (۱۳۹۰)، «رابطه آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت دانش‌آموزان پایه پنجم دبستان‌های ایران در سال تحصیلی ۸۷-۸۸»، مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ش ۳.

شرفی، حسن (۱۳۸۹)، «تبیین مفهوم تولید هنری در آموزش هنر با تأکید بر تربیت هنری در نهاد آموزش و پرورش»، پژوهش‌نامه هنرهای دیپلومی، ش ۱.

شرکایی اردکانی، جواد، حسین ریاحی‌نژاد، و هادی رزاقی (۱۳۹۳)، مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش (ویژه مدارس)، تهران: مدرسه.

شکوهی یکتا، محسن (۱۳۷۹)، تعلیم و تربیت اسلامی (مبانی و روش‌ها)، تهران: کتاب‌های درسی ایران.

شمشیری، بابک، زهره همایون، و ماه‌منیر ایران‌پور (۱۳۹۵)، «نقد و بررسی جایگاه تربیت هنری در سند تحول نظام تعلیم و تربیت ایران»، در: هفتمین همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، فلسفه تعلیم و تربیت و قلمرو علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه شیراز.

صادق‌زاده و دیگران (۱۳۸۸)، فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، تهران: وزارت آموزش و پرورش.

عرفانیان، مریم (۱۳۹۲)، «معنای هنر چیست»، <<https://amozak.org/artic>>.

فرهنگستان هنر (۱۳۸۹)، مجموعه مقالات مسائل هنر و زیبایی‌شناسی معاصر (آثار جعلی و تقلبی)، ترجمه نیما ملک‌محمدی، تهران: فرهنگستان هنر.

فلاحی، ویدا، یحیی صفری، ماندانا یوسف فرحنگ (۱۳۹۰)، «تأثیر آموزش با رویکرد تربیت هنری بر فعالیت‌های هنری و مهارت‌های فرایندی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی»، مجله نوآوری آموزشی، ش ۳۹.

قائم‌ی، علی (۱۳۷۸)، زمینه تربیت، تهران: امیری.

مهرمحمدی، محمود و محمد امینی (۱۳۸۰)، «طراحی الگوی مطلوب تربیت هنری در دوره ابتدایی»، فصل‌نامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء، ش ۳۹.

مهرمحمدی و دیگران (۱۳۸۷)، «بررسی مراحل تحول زیباشناسی در دانش‌آموزان شهر تهران»، مجله نوآوری‌های آموزشی، ش ۲۷.

میرچی، عبدالناصر (۲ اردیبهشت ۱۳۹۷)، «حفظ میراث فرهنگی، پشتوانه حیات فرهنگی»، خیرگزاری دانشجویان ایران: ایسنا.

میرهادی، سیدمهدی (۱۳۷۲)، «اهداف تربیت»، تربیت، ش ۸۱.

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*.

همایون‌فرد، آنیثا (۱۳۹۵)، «تأملی بر تربیت هنری، حلقه مفقوده نظام تعلیم و تربیت ایران»، در: هفتمین همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، *فلسفه تعلیم و تربیت و قلمرو علوم اجتماعی و انسانی*، دانشگاه شیراز.

Beardsly, M. (1993), *What is Art*, New York.

Borrow, Robin and Geoffery Milburn (1986), *A Critical Dictionary of Educational CoNcept*, Brighton: Wheatsheaf book.

Broudy, Harrys (1997), "How Basic is Aesthetic Education is Fourth?", *Educational Leadership*, U.S.A.

Clements, R. D. (1979), "The Indactive Method of Theaching Art Criticism", *Journal of Aesthetic Education*, vol. 13, no. 3.

Curtis, Thomas and Charles Speiker (1997), "Aesthetics in American Education: A Position Statement", *Educational Leadership*.

Feldman, E. B. (1973), "The Teacher as Model Cirtic", *Journal of Aesthetic Education*. vol. 7.

Fowler, Charles (1989), "The Arts are Essentials to Education", *Educationl Leadership*, U.S.A.

Garretson, R. L. (1991), "Music Curricula", *The International Encyclopedia of Curriculum*, Arieh Lwey (ed.), Pergamn Press.

Greene, Maxine (1994), "Carpe Diem: The Arts and School Restructuring", *Teachers College Record*, vol. 95.

Hausman, Jerom (1971), "Training of Teachers", *The Encychopedia of Education*, The Macmillan Company, The Free Press.

Jokilehto, Jukka (2006), "Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context", no. 2.

Reimer, Bennett (1972), "Putting Aesthetic Education to Work", *Music Educators*, vol. 59.

Wheat, B. M. (2005), *Creating and Theaching the Art-infused Curriculum a Casestudy of Art, Music and Drama in an Exemplary Elementary Classroom*, The sis (ph.d), University of Texas at Austin.